

БЕЛОУСОВ В. О.

аспірант кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін (Київський університет інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»)

УДК 342.951: 61(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.81>

СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНОГО З КОРУПЦІЄЮ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Стаття присвячена характеристиці складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією у сфері охорони здоров'я людини.

Автор зосереджується на змісті юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією та різних підходах до розуміння цього юридичного складу, звертаючись при цьому до теорії адміністративного права.

Дисертант, не вдаючись до полеміки щодо елементів складу адміністративного правопорушення, вказує на утворення елементів складу ознаками об'єктивного (об'єкт, об'єктивна сторона) та суб'єктивного (суб'єкт, суб'єктивна сторона) характеру адміністративного правопорушення.

У своєму науковому пошуку щодо складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією у сфері охорони здоров'я людини зокрема, автор звертається до підручника «Адміністративне право України» характеризує юридичний склад адміністративного проступку (об'єкт; об'єктивна сторона; суб'єкт; суб'єктивна сторона), як певну сукупність об'єктивних і суб'єктивних характеристик, які необхідні для визначення конкретного діяння правопорушенням.

В цьому контексті дисертант надає характеристику об'єкту адміністративного правопорушення, під яким автор називає суспільні відносини у сфері публічного адміністрування, що врегульовані нормами адміністративного права та забезпечуються заходами адміністративної відповідальності. Також автор зосереджує увагу і на класифікації об'єктів адміністративних правопорушень. На підставі аналізу надається визначення об'єкта адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

В подальшому дисертантом розглядаються: об'єктивна сторона адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією та наукові погляди на це питання; суб'єкт та суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення.

Дисертантом робляться проміжні висновки про загрозу різновекторним суспільним відносинам аналізованим видом правопорушень, даючи авторське визначення юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією у сфері охорони здоров'я.

Ключові слова: *склад адміністративного правопорушення, корупція, ознаки корупції; корупційні правопорушення, протидія корупції, охорона здоров'я людини, об'єкт правопорушення, об'єктивна сторона правопорушення, суб'єкт правопорушення, суб'єктивна сторона правопорушення, характер адміністративного правопорушення.*

Bielousov V. O. The elements of an administrative offence related to corruption in the field of human healthcare

The article is devoted to the characterisation of the corpus delicti of an administrative offence related to corruption in the field of human healthcare.

The author focuses on the content of the legal elements of an administrative offence related to corruption and various approaches to understanding this legal element, with reference to the theory of administrative law.

Without resorting to a polemic on the elements of an administrative offence, the author points out that the elements of an administrative offence are formed by the objective (object, objective side) and subjective (subject, subjective side) nature of the administrative offence.

In his scientific research on the elements of an administrative offence related to corruption in the field of human healthcare, in particular, the author refers to the textbook 'Administrative Law of Ukraine' and describes the legal composition of an administrative offence (object; objective side; subject; subjective side) as a certain set of objective and subjective characteristics which are necessary for determining a specific act as an offence.

In this context, the author describes the object of an administrative offence, under which the author means public relations in the field of public administration regulated by administrative law and enforced by administrative liability measures. The author also focuses on the classification of objects of administrative offences. Based on the analysis, the author provides a definition of the object of an administrative offence related to corruption.

Subsequently, the author examines the objective side of an administrative offence related to corruption and scientific views on this issue; the subject and subjective side of an administrative offence.

The author draws interim conclusions about the threat to multi-vector social relations posed by the analysed type of offence, giving the author's own definition of the legal composition of an administrative offence related to corruption in the healthcare sector.

Key words: *administrative offence, corruption, corruption offences, combating corruption, human health protection, object of the offence, objective side of the offence, subject of the offence, subjective side of the offence, nature of the administrative offence.*

Постановка проблеми. Власне одне з основних місць в науці адміністративного права займає вчення про склад адміністративного правопорушення. Воно має значне практичне значення, що обумовлене як визначеністю ознак протиправного діяння, так і розмежуванням з іншими видами правопорушень та застосуванням заходів відповідальності до винних осіб. Крім того воно має велике значення при наданні правильної адміністративно-правової кваліфікації вчиненого правопорушення, а також сприяє оптимальному застосуванню законів та юридичної практики.

Склад адміністративного правопорушення – це фактично опис певного діяння, задля якого використовуються лише юридично значущі ознаки, які є характерними саме для цього діяння та дають підстави розуміти його, як адміністративне правопорушення. Таким чином сукупність основних, визначальних ознак, які закріплені законодавцем як типові, необхідні та достатні для притягнення до адміністративної відповідальності є складом адміністративного правопорушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання щодо з'ясування проблем запобігання корупції у сфері охорони здоров'я розглядалися в роботах таких науковців, як Ю.А. Дорохіної, Д.О. Калмикова, О.В. Клока, Є.О. Легези, Ю.О. Легези, О.М. Правоторової,

Д.В. Сінченка, О.О. Сороки, В.В. Тильчика, О.В. Тильчик, М.І. Хавронюка, Г.Л. Шведової та інших. Однак проблематика дослідження питань запобігання корупції у сфері охорони здоров'я характеризується певною фрагментарністю підходів, що визначає актуальність даної статті.

Метою статті є характеристика складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією у сфері охорони здоров'я людини.

Виклад основного матеріалу. Традиційно у спеціальній літературі вказується, що головна роль складу правопорушення проглядається у розмежуванні правомірного та протиправного діяння. При цьому формується певна система знань щодо того, що саме перебуває під охороною закону (об'єкт), які діяння можуть бути небезпечними та завдати шкоди іншим учасникам (об'єктивна сторона), хто може відповідати за такі діяння (суб'єкт) та яким є психічний стан особи, яка вчиняє діяння (суб'єктивна сторона) [1, с. 9].

Зміст юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, представлений сукупністю всіх названих елементів, до яких відносяться: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона.

Разом із фактичною складовою правопорушення, яке закріплено у ст. 9 КУпАП, важливе значення також відводиться й юридичному елементу – складу адміністративного правопорушення, тобто сукупності тих ознак, які обов'язково мають бути закріплені та визначені у процесуальному законодавстві.

У спеціальній літературі наявні різні підходи до розуміння юридичного складу правопорушення, проте вони є досить подібними за сутнісним наповненням, зокрема: сукупність встановлених законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, що характеризують діяння як правопорушення [2, с. 173]; комплекс ознак або елементів, передбачений нормами права, за наявності яких протиправне діяння можна кваліфікувати як адміністративне правопорушення [3, с. 13]; система суб'єктивних і об'єктивних ознак, що є достатніми та необхідними для визнання факту, що особа вчинила конкретне адміністративне правопорушення [4, с. 10].

Таким чином у спеціальній літературі традиційно під складом адміністративного правопорушення розуміють встановлену адміністративним законодавством сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак (складових, елементів), за наявності яких діяння розуміється, як адміністративне правопорушення [5, с. 127].

Відповідно у теорії адміністративного права під складом адміністративного правопорушення доцільно розуміти єдність об'єктивних і суб'єктивних ознак, які характеризують певне суспільне шкідливе та небезпечне діяння – адміністративне правопорушення.

Отже, встановлення складу адміністративного правопорушення – це виключно пізнавальна діяльність, в основі якої лежить процес тлумачення законодавства [6, с. 52]. Відповідно на підставі наведеного можна зробити висновок, що склад адміністративного правопорушення є описом у законі певного діяння, для якого використовуються виключно юридично значущі конструктивні ознаки, що характеризують діяння як адміністративне правопорушення [7, с. 43-44].

Не вдаючись до полеміки щодо елементів складу адміністративного правопорушення, варто вказати, що утворюються вони ознаками об'єктивного (об'єкт, об'єктивна сторона) та суб'єктивного (суб'єкт, суб'єктивна сторона) характеру адміністративного правопорушення [8, с. 50].

Отже, на думку окремих дослідників, будь-яке протиправне, винне діяння, за вчинення якого чинним законодавством передбачена адміністративна відповідальність, може розглядатися, як правопорушення виключно за наявності у такому діянні певних ознак та елементів складу адміністративного правопорушення [9, с. 22]. Інші автори вказують, що важливе практичне значення має визначення складу правопорушення, оскільки дозволяє виявити, як фактичні ознаки діяння особи співвідносяться з юридичними ознаками, які містяться у нормах чинного законодавства [10, с. 83]. Крім того у спеціальній літературі звертається увага, що адміністративні правопорушення характеризуються цілим рядом ознак, що утворюють їх юридичні склади [11, с. 138].

Автори підручника «Адміністративне право України» характеризують юридичний склад адміністративного проступку (об'єкт; об'єктивна сторона; суб'єкт; суб'єктивна сторона), як певну сукупність об'єктивних і суб'єктивних характеристик, які необхідні для визначення конкретного діяння правопорушенням [2, с. 293].

Традиційно об'єкт правопорушення, пов'язаного з корупцією, визначають крізь призму підходів щодо тлумачення об'єкту адміністративного правопорушення.

Зокрема під *об'єктом адміністративного правопорушення* розуміються суспільні відносини у сфері публічного адміністрування, що врегульовані нормами адміністративного права та забезпечуються заходами адміністративної відповідальності [9, с. 22]. У спеціальній літературі наводиться думка, що об'єкт адміністративного правопорушення – це суспільні відносини, яким наноситься шкода певним адміністративним правопорушенням. Традиційно назва об'єкту правопорушення зазначається у назві статті КУпАП, або в назві глави Особливої частини Кодексу. Проте ознаки об'єкта правопорушення можуть бути логічно зрозумілі виключно зі змісту норми [12, с. 219].

Окремі дослідники акцентують увагу на тому, що у загальному розумінні об'єктом адміністративного проступку є той об'єкт, на який він посягає та проти чого спрямований. За своєю природою будь-яке адміністративне правопорушення – це антисоціальне явище, шкідливе для суспільства, що має негативні наслідки [10, с. 82].

Проведений аналіз поглядів, які обґрунтовують поняття об'єкту адміністративного правопорушення, дозволяє дійти висновку, що не зважаючи на специфіку авторського розуміння та тлумачення дослідниками тих чи інших характерних ознак об'єкта адміністративних правопорушень, переважна більшість з них розуміють, що таким об'єктом виступають суспільні відносини.

Відповідно при визначенні об'єкта адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, доцільно вказати, що в теорії об'єкти адміністративного правопорушення мають визначену класифікацію та розрізняються на такі види, як загальний, родовий та безпосередній об'єкти адміністративного правопорушення.

Наведене дає підстави для висновку, що об'єкти адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, доцільно класифікувати, як:

1) загальний – суспільні відносини, що охороняються чинним адміністративним законодавством (нормами КУпАП);

2) родовий об'єкт є спільним для всіх правопорушень, за вчинення яких настає адміністративна відповідальність згідно з нормами глави 13-А КУпАП. Тому таким об'єктом виступають всі суспільні відносини, що виникають у сфері запобігання корупції;

3) безпосередній, розглядається у межах родового об'єкту, утім враховується специфіка вимог та обмежень, які можуть бути порушені протиправними діяннями. У зв'язку з цим наявна прив'язка до відповідної норми глави 13-А КУпАП, якою передбачається адміністративна відповідальність за певне протиправне діяння, пов'язане з корупцією. В окремих випадках в межах безпосереднього об'єкта правопорушень доцільно виділяти предмет правопорушення. Зокрема, у ст. 172⁴ предметом виступає дохід від забороненої діяльності, винагорода від роботи за сумісництвом; у ст. 172⁵ – подарунок.

Отже, під об'єктом адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією доцільно розуміти суспільні відносини, на які посягає певне діяння та проти яких воно спрямоване. Разом з тим для оптимального визначення обсягу адміністративної відповідальності та кваліфікації такого виду адміністративного правопорушення доцільно враховувати специфіку сфери суспільних відносин (як об'єкта посягання), в якій вони виникають.

Характеристика юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, потребує аналізу такого її обов'язкового елементу як *об'єктивна сторона адміністративного правопорушення*, пов'язаного з корупцією. Окремі вчені об'єктивну сторону складу порушення визначають, як систему передбачених нормами адміністративного права ознак, що характеризують зовнішню сторону правопорушення. Ознаками, що характеризують об'єктивну сторону адміністративного правопорушення традиційно визначають:

- 1) протиправне діяння (дія чи бездіяльність);
- 2) шкідливі наслідки такого діяння;
- 3) причинний зв'язок між певним протиправним діянням та шкідливими наслідками, що наступили;
- 4) час, місце, умови, способи та засоби вчинення правопорушення.

Разом з тим акцентується увага на тому, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є виключно протиправне діяння, всім іншим ознакам притаманний факультативний характер [11, с. 139–140].

Наведений підхід поділяють більшість науковців, вказуючи, що наявність протиправного діяння є основною ознакою адміністративного правопорушення, а шкідливі наслідки, причинний зв'язок між діяннями й наслідками, місце, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення правопорушення є факультативними ознаками об'єктивної сторони [10, с. 82].

Проте деякі дослідники під об'єктивною стороною адміністративного правопорушення розуміють зовнішнє вираження протиправного діяння (дії чи бездіяльності), вказуючи, що об'єктивна сторона – це головний фактор для встановлення об'єктивної істини по справі про адміністративне правопорушення [10, с. 55]; це зовнішня характеристика, зовнішній прояв вчиненого протиправного діяння, яке може вчинятися у формі дії або бездіяльності, утім в обох варіантах варто пам'ятати, що таке діяння має бути заборонено чинним законодавством України [9, с. 22].

Наведений підхід є слушним та таким, який варто підтримати, оскільки будь-яке діяння може бути кваліфіковано як адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, виключно за умови, що таке діяння порушує законодавчо визначені норми, а саме встановлені заборони та/або обмеження.

Підсумовуючи наведене доцільно дійти висновку, що як обов'язковий та невід'ємним елемент юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, об'єктивна сторона характеризується наявністю вчиненого протиправного діяння і наведена ознака є обов'язковою, адже діяння є підставою для притягнення особи до адміністративної відповідальності виключно за умови протиправності, на підставі порушення законодавчо визначених вимог, встановлених заборон та/або обмежень.

Щодо поняття *суб'єкта адміністративного правопорушення*, пов'язаного з корупцією, варто вказати, що воно відсутнє та чітко не визначено у законодавстві. Утім, у теорії адміністративного права під суб'єктом адміністративного правопорушення розуміють особу, яка його вчинила, та яка досягла певного віку і є осудною [12, с. 221].

Традиційно під суб'єктом адміністративного правопорушення розуміють:

- 1) фізичну осудну особу, якій на момент вчинення проступку виповнилося 16 років [11, с. 181];
- 2) юридичну особу [14, с. 84];.

Враховуючи наведений підхід у теорії адміністративного права до визначення суб'єкта адміністративного правопорушення варто вказати, що обов'язковою його ознакою є осудність. У чинному адміністративному законодавстві поняття «осудність» не закріплено, проте у ст. 20 КУпАП закріплено, що не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправного діяння була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану [15].

З наведеного доцільно зробити висновок, що осудність, як обов'язкова ознака суб'єкта адміністративного правопорушення, характеризується такими важливими складовими:

- 1) здатність особи усвідомлювати свої дії;
- 2) здатність особи керувати своїми діями.

Традиційно суб'єктів адміністративного правопорушення класифікують на:

- 1) загальні, до яких відносять осудних осіб, які досягли віку, з якого настає адміністративна відповідальність;

2) спеціальні, до яких відносять осіб, яким властиві певні особливості щодо вчинення тих чи інших правопорушень або, які не несуть адміністративної відповідальності на загальних підставах (посадові особи, неповнолітні, водії тощо);

3) особливі, до яких відносять осіб, на яких поширюється дія спеціального законодавства (судді, державні службовці, медичні працівники тощо) [10, с. 81; 11, с. 141].

Виходячи із наведеної класифікації доцільно зробити висновок, що суб'єктом адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є спеціальний суб'єкт. Крім того варто підкреслити, що переважна більшість норм глави 13-А КУпАП містять примітку, в якій закріплюється перелік осіб, які є суб'єктом конкретного адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. Так, наприклад, згідно з приміткою до ст. 172⁶ КУпАП суб'єктом правопорушень є особи, які відповідно до ч. 1 та 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [15]. Отже у цьому випадку суб'єктом є особи, які зобов'язані подавати декларацію. Перелік таких осіб законодавчо визначений у ч. 1 та 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», до якого, на нашу думку, варто додати й працівників медичної сфери.

Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення показує психічне ставлення особи до вчиненого нею протиправного діяння. Традиційно до складових суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення відносять вину правопорушника, а також мету і мотив його діяльності [9, с. 26; 11, с. 142]. Крім того більшість дослідників обґрунтують, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення є саме вина, відсутність якої виключає адміністративну відповідальність.

Формами вини є умисел та необережність. Згідно ст. 10 КУпАП умисним адміністративне правопорушення може бути визнане за наявності таких умов:

1) особа усвідомлювала протиправний характер вчиненого діяння, передбачала його шкідливі наслідки, бажала настання цих наслідків;

2) особа усвідомлювала протиправний характер вчиненого діяння, передбачала його шкідливі наслідки, свідомо допускала настання цих наслідків [15].

Вчинення з необережності такого правопорушення характеризується такими ознаками:

1) особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків свого діяння (дії чи бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення;

2) особа, яка його вчинила, не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити [15].

Отже, суб'єктивну сторону юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, доцільно розуміти як систему передбачених адміністративно-правовою нормою ознак, що характеризують внутрішню сторону проступку (психічне ставлення особи до вчиненого діяння), характерною особливістю якого є вчинення його умисно.

Підводячи проміжні висновки варто вказати, що аналізований вид правопорушень становить загрозу різновекторним суспільним відносинам, оскільки систематично посягають на ustalений порядок діяльності органів публічного адміністрування.

Висновки. Виходячи із вищевикладеного можна констатувати, що під юридичним складом адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією у сфері охорони здоров'я, доцільно розуміти сукупність основних, визначальних, юридично значущих ознак, за наявності яких протиправне винне діяння можна кваліфікувати як порушення встановлених Законом України «Про запобігання корупції» вимог, заборон та обмежень, за вчинення якого передбачена адміністративна відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Комлик В.В. Склад правопорушення: теоретичні підходи та практичні виміри: автореф дис. ... канд. юрид. наук: Київ, 2017. 18 с.
2. Адміністративне право : підручник Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.), В.М. Гаращук, В.В. Богущкий [та ін.]; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Х., 2010. 624 с.

3. Адміністративна відповідальність та провадження в справах про адміністративні правопорушення: навч. посіб. О.В. Кузьменко, М.В. Плугатир, І.Д. Пастух [та ін.]; за заг. ред. О.В. Кузьменко. К., 2016. 388 с.
4. Задорожна Я.В. Спосіб вчинення протиправного діяння як ознака об'єктивної сторони адміністративного проступку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: Запоріжжя, 2016. 18 с.
5. Адміністративне право України. 2-ге вид., перепрац. та доп. Підручник для студентів вищих. навчань, закладів юрид. спец. Ю.П. Битяк, В.В. Богущкий, В.М. Гаращук [та ін.]; За ред. проф. Ю.П.Битяка.Х.,2003. 351 с.
6. Колпаков В.К. Адміністративний проступок: критерії визначення. *Вісник прокуратури*. 2005. № 5. С. 51-52.
7. Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. К., 2008. 256 с.
8. Синьов О.В. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на права і свободи громадян: дис. ... канд. юрид. наук: Харків, 2001. 235 с.
9. Белікова О.В. Юридичний склад адміністративного правопорушення. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2013. № 3 (41). С. 22–28.
10. Берізко В.М. Особливості складу адміністративного правопорушення у сфері протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 80–83.
11. Стрельченко О.Г. Специфіка проступку як складової частини адміністративного делікту. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 137–143.
12. Кириленко Є.В. Поняття та склад адміністративних правопорушень: запрошення до дискусії. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-1. С. 219–221.
13. Самойлович А.А. Об'єктивна сторона корупційних адміністративних правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. Випуск 58. Том 2. С. 54–57.
14. Бортник В.А. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 222 с.
15. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 04.12.1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>.

